

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

Кафедра суспільно-гуманітарних наук

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр»

заочної форми навчання

за спеціальністю 193 «Геодезія та землеустрій»

Мелітополь, 2021

УДК 94 (477)

Історія української державності. Методичні рекомендації до самостійної роботи для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр» заочної форми навчання за спеціальністю 193 «Геодезія та землеустрій» / Укладач В.В. Михайлов. Мелітополь: ТДАТУ, 2021. 50 с.

Рецензент:

Крилова А. М. – доцент кафедри історії та археології Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат історичних наук

О. В. Поправко – доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного, кандидат філософських наук

Розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри суспільно-гуманітарних наук

« 22 » лютого 2021 р., протокол № 6 .

Затверджено методичною комісією ННІ ЗУП

« 25 » березня 2021 р., протокол № 7 .

Методичні рекомендації до самостійної роботи розроблені відповідно до робочої програми з дисципліни «Історія української державності» для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр» заочної форми навчання за спеціальністю 193 «Геодезія та землеустрій» Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного. Матеріали містять програму дисципліни, методичні рекомендації, основні терміни, тестові завдання, перелік найважливіших подій, список літератури.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Структура самостійної роботи.....	6
Самостійна робота № 1. Перші державні утворення на території України	7
Самостійна робота № 2. Українська державність у княжу добу.....	10
Самостійна робота № 3. Українські землі в литовсько-польський період.....	14
Самостійна робота № 4. Українська козацька держава Гетьманщина XVII ст.....	17
Практичне заняття № 5. Національне відродження України у пер. пол. XIX ст.....	20
Самостійна робота № 6. Українська революція та боротьба за збереження державної незалежності України (1917-1921 рр.)	23
Самостійна робота № 7. Радянська Україна у 1920-1930-х рр.....	29
Самостійна робота № 8. Україна і Друга світова війна: нова парадигма.....	33
Самостійна робота № 9. УРСР в період кризи радянського ладу (др. пол. 60-х – пер. пол. 80-х рр. XX ст.).....	38
Самостійна робота № 10. Державотворчі процеси в незалежній Україні.....	42
Шкала оцінювання	46
Додаткова література.....	47
Інформаційні ресурси.....	48

ВСТУП

В умовах глибокої трансформації українського суспільства, суттєво ускладненої системною внутрішньою кризою, болісним звільненням від одіозних нашарувань радянської спадщини, дедалі зростає значущість соціально-гуманітарної компоненти у формуванні нової генерації дипломованих фахівців. Йдеться про засвоєння студентством під час навчання в університеті фундаментальних світоглядних орієнтирів, морально-етичних і духовних традицій українського народу, загальних імперативів свободи, добра, краси, толерантності, справедливості. Саме цей спадкоємний зв'язок поколінь у поєднанні із солідною фаховою підготовкою, «міцним внутрішнім стрижнем» людини є результатом її постійного виховання, «вигранювання» в ній загальноприйнятих рис культурної, інтелігентної особистості, громадянина, в усі часи та епохи був і залишається запорукою прогресивного поступу цивілізації.

Мета вивчення курсу – засвоєння та розуміння студентами історії виникнення та формування української державності, утвердження національної самобутності, висвітлення політичної діяльності соціальних груп в Україні на відповідних етапах історичного розвитку.

Предметом вивчення курсу є складний процес історії формування та розвитку багатомільйонного українського народу, його діяльності в соціально-економічній, суспільно-політичній та культурній сферах з найдавніших часів до сьогодення.

Основним **завданням** курсу є: формування історичного мислення, наукового світогляду; набуття навичок науково-історичного аналізу; виявлення логіки та об'єктивних закономірностей історичного процесу; виховання високого рівня культури, громадянської відповідальності, національної гідності, патріотизму.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні **знати**:

- основні етапи розвитку української держави;
- проблеми етногенезу української нації;
- сутність суспільно-політичних, економічних та культурних процесів розвитку українського народу;
- головні історичні події, пов'язані з прагненням українців добути державний суверенітет;
- діяльність визначних історичних осіб і основних політичних угруповань і партій;
- процеси виникнення і функціонування національних державних установ.

Вміти:

- порівнювати, аналізувати, узагальнювати й критично оцінювати українські історичні події, процеси і явища та роль і діяльність видатних осіб у їх здійсненні;
- користуватися категорійно-понятійним апаратом історичної науки;
- застосовувати дані історичної науки для вирішення професійних завдань;
- застосовувати отримані знання в практичних ситуаціях, приймати обґрунтовані рішення;
- вирішувати професійні завдання спираючись на гуманістичні, загальнолюдські цінності, особисті знання, ідеї, переконання;
- аргументовано відстоювати свої погляди, брати участь у дискусії з метою пошуку історичної істини;
- мати громадянську позицію, високу історико-політичну культуру.

СТРУКТУРА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Змістовий модуль 1	
1	Перші державні утворення на території України	6
2	Українська державність у княжу добу	8
3	Українські землі в литовсько-польський період	8
4	Українська козацька держава Гетьманщина XVII ст..	8
5	Національне відродження України у пер. пол. XIX ст..	8
	Змістовий модуль 2	
6	Українська революція та боротьба за збереження державної незалежності України (1917-1921 рр.)	8
7	Радянська Україна у 1920-1930-х рр..	8
8	Україна і Друга світова війна: нова парадигма	8
9	УРСР в період кризи радянського ладу (др. пол. 60-х – пер. пол. 80-х рр. XX ст.)	8
10	Державотворчі процеси в незалежній Україні	8
	Разом	78

Самостійна робота № 1.

Тема 1. Перші державні утворення на території України.

Мета вивчення: визначити особливості господарського та соціального устрою первісного населення на теренах України; проаналізувати особливості первісних культур на території України, охарактеризувати культуру трипільців, кіммерійців, скіфів сарматів та східних слов'ян.

План

1. Первісне суспільство у кам'яну добу.
2. Скотарі та землероби в енеоліті та добі бронзовій.
3. Ранній залізний вік. Перші держави на території України.
4. Етногенез та культура східних слов'ян.

Література

- Бойко О.Д. Історія України. К.: Академвидав, 2007.
- Винокур О., Трубочанінов С. Давня і середньовічна історія України. К., 1996.
- Греченко В. А. Історія світової та української культури. К.: Літера ЛТД, 2005. 464 с.
- Гудзь В.В. Історія України. К.: Видавничий дім «Слово», 2003.
- Залізник Л. Первісна історія України. К., 1999.

Методичні рекомендації

Готуючись до висвітлення першого питання плану, бажано звернути увагу на такі Готуючи відповідь на *перше питання*, бажано підготувати стислу, але змістовну характеристику кожного з періодів розвитку первісного суспільства, визначити його характерні риси, пояснити зміст неолітичної революції. Особливу увагу доцільно приділити пам'яткам Трипільської культури на території України.

Зміст *другого питання* передбачає розгляд основних археологічних культур мідно-кам'яного віку та доби бронзи. Енеолітична епоха позначилася принциповими змінами у господарстві (орне землеробство), що призвело до революційних змін у суспільних відносинах (перехід до патріархату). Окремо необхідно зупинитись на з'ясуванні ролі трипільської культури на етно- та культурогенезі українського народу. При розгляді особливостей доби бронзи варто проаналізувати господарські, суспільні та етнокультурні аспекти розвитку населення українських земель. Необхідно підкреслити, що на теренах України в епоху бронзи, відповідно до природничо-кліматичних умов, склалося три культурно-господарські зони. Кожна з них відрізнялася етнічним складом населення та господарською діяльністю.

Приступаючи до висвітлення *третього питання*, необхідно відмітити, що серед перших державних утворень, які виникли на території південної України, було державне об'єднання кіммерійців і таврів. При розгляді політичного ладу Кіммерії необхідно підкреслити, що вона була рабовласницькою державою, влада в якій належала цареві та рабовласницькій знаті. Військово-політичне об'єднання кіммерійців проіснувало до VII ст. до н.е. і розпалося під натиском скіфських племен. Згодом кіммерійці розчинилися в скіфському суспільстві.

Відповідаючи на *четверте питання*, необхідно відмітити, що слов'яни виникли з індоєвропейського населення Східної Європи. Існує чимало теорій щодо прабатьківщини слов'ян. Деякі з них доцільно навести: дунайська, азійська, вісло-дніпровська, вісло-одерська, дніпро-одерська. Прослідкувати основні етапи розвитку слов'янської етнічної спільноти. Окремо слід надати інформацію про характерні риси господарського розвитку, особливості суспільно-політичного устрою, культури та релігії слов'янських племен.

Терміни і поняття

Антропологія – наука, яка досліджує походження і розвиток людини.

Бронзовий вік – період в розвитку первісного суспільства, в якому відбувся перший суспільний поділ парці – відокремлення скотарства від землеробства.

Велике переселення народів – масове переміщення племен, в наслідок демографічного вибуху, кліматичних змін або військової експансії.

Етногенез – походження та розвиток народів.

Енеоліт – мідно-кам'яний вік.

Залізний вік – період розвитку первісного суспільства, в якому використання заліза призвело до зростання продуктивності праці та відокремлення ремесла від землеробства.

Історія – наука, що вивчає в хронологічній послідовності розвиток людського суспільства та його закономірності.

Кам'яний вік – початковий період в розвитку первісного суспільства.

Матріархат – ранній період у розвитку первіснообщинного ладу, що характеризувався провідним становищем жінки в суспільстві.

Мезоліт – перехідна епоха кам'яної доби між палеолітом і неолітом.

Неолітична революція – перехід людства від привласнюючого господарства (збиральництво, полювання, рибальство) до відтворюючого (землеробство, скотарство).

Періодизація історії – це встановлення хронологічно послідовних етапів у суспільному розвитку людства.

Найважливіші події

1 млн. років тому – поява першої людини на території сучасної України.

35 тис р. до н.е. – завершення формування людини сучасного типу, поява кроманьйонців.

IX-VII ст. до н.е. – розселення кіммерійців у Північному Причорномор'ї.

VII-III ст. до н.е. – панування скіфів у південноукраїнських степах.

VII-III ст. до н.е. – сармати у Північному Причорномор'ї.

VIII-V ст. до н.е. – велика грецька колонізація Північного Причорномор'я і Криму.

Середина I ст. н.е. – перша письмова згадка про слов'ян.

Близько 375 р. н.е. – гунська навала в Північне Причорномор'я.

Тестові завдання

1. Лук і стріли з'явилися у добу:
а). палеоліту б). мезоліту в). неоліту г). енеоліту
2. Велика Скіфія досягла розквіту під час правління:
а). Менелая б). Аттіли в). Атея г). Божа
3. Первісне релігійне вірування в існування душі та духів:
а). тотемізм б). анімізм в). магія г). фетишизм
4. Трипільська культура була відкрита:
а). Б. Рибаківим в). П. Третяковим
б). М. Артамоновим г). В. Хвойкою
5. Столицею Малої Скіфії було місто:
а). Херсонес в). Неаполь Скіфський
б). Боспор Скіфський г). Тіра
6. Кераміка і тканина вироблені у добу:
а). бронзи б). мезоліту в). неоліту г). енеоліту
7. Боспорське царство утворено у:
а). 512 р. до н.е. в). 480 р. до н.е.
б). 339 р. до н.е. г). 334 р. до н.е.
8. Найдавніші люди на теренах України отримали назву:
а). архантропи в). кроманьйонці
б). неандертальці г). синантропи
9. Золота скіфська пектораль була знайдена в кургані:
а). Солоха в). Мелітопольський
б). Куль-Оба г). Товста Могила
10. Давньогрецька назва р. Дністер
а). Борисфен б). Істр в). Гіпаніс г). Тирас
11. Першим тюркомовним народом на теренах України були
а). сармати б). готи в). гуни г). хозари
12. Основна галузь господарства трипільців

а). скотарство	в). зернове землеробство
б). торгівля	г). ремесло
13. Золотий скіфський гребінь був знайдений в кургані:
а). Солоха	в). Мелітопольський
б). Куль-Оба	г). Товста Могила
14. Пантеон скіфських богів очолювала:
а). Афіна	б). Коляда	в). Табіті	г). Венера

Самостійна робота № 2.

Тема 2. Українська державність у княжу добу.

Мета вивчення: *набути знання про формування Давньоруської держави; проаналізувати особливості політичного устрою і соціально-економічного розвитку Русі; дати характеристику військово-політичному розвитку Галицько-Волинської держави; визначити головні культурні здобутки у княжий період в історії України.*

План

1. Походження Давньоруської держави. Перші князі.
2. Розквіт Русі за часів Володимира Великого та Ярослава Мудрого.
3. Занепад Київської Русі.
4. Галицько-Волинське князівство.
5. Культура княжих часів.

Література

- Бойко О.Д. Історія України. Посібник. К., 2007.
- Гудзь В.В. Історія України. К., 2008.
- Михайлов В.В. Історія та культура України: навчальний посібник для студентів неісторичних спеціальностей. Мелітополь: ФО-П Однорог Т.В., 2017. 412 с.
- Сахаров А.Н. Дипломатия Древней Руси. – М., 1982.
- Рыбаков Б.Я. Киевская Русь и русские княжества XII–XIII вв.. М., 1982.
- Україна крізь віки: в 15-ти томах. К., 1998-2000. Т.4. Толочко О. Т., Толочко П. П. Київська Русь. К., 1998.

Методичні рекомендації

Готуючись до висвітлення *першого питання* плану, слід надати аналіз об'єктивних умов виникнення Давньоруської держави, навести перші згадки про Русь у VIII-IX ст., пояснити етимологію слів «Русь», «роси». Далі бажано висвітлити зміст «норманської теорії» походження Київської Русі, розповісти про її критику в українській та російській історіографії, дати стислі політико-

біографічні характеристики перших київських великих князів, показати основні напрями їх діяльності.

Висвітлення *другого питання* бажано побудувати за таким планом:

- перетворення Київської Русі на могутню європейську державу;
- політичні та економічні зв'язки Київської Русі з сусідами: Візантією, Німеччиною тощо. Перші міжнародні угоди Київської Русі з Візантією;
- прийняття християнства та його вплив на зміцнення держави. Зміцнення великокняжої влади і формальне закріплення феодальних відносин;
- юридичне закріплення влади Великого князя і регулювання взаємовідносин між громадянами держави на підставі першої збірки законів «Руська Правда»;
- політико-економічне становище Русі в X-XII ст. Діяльність великих київських князів.

Відповідаючи на *третьє запитання*, бажано назвати причини феодальної роздробленості і пояснити кожну з них. Так, доцільно з'ясувати, чому піднесення продуктивних сил у сільському господарстві та ремеслі наприкінці XI ст., пов'язане передусім з поширенням трипілья, створило економічні передумови для політичного розпаду держави. Показати роль в цьому процесі з'їзду князів у Любечі (1097р.), який ухвалив рішення про заміну принципу ротації влади принципом спадкового наслідування. Окремо зупинитися на проблемах Києва. Показати роль монголо-татарської навали у закріпленні феодальної роздробленості Русі.

Аналізуючи *четверте питання*, треба скористатися схемою чи мапою, щоб уявити собі ситуацію, в якій опинилась Київська Русь. Бажано з'ясувати кордони Галичини і Волині, які були прикриті від монголо-татар, мали тісні стосунки з західноєвропейськими державами, охарактеризувати політико-економічний устрій Галицько-Волинського князівства. Далі необхідно показати основні напрями внутрішньої та зовнішньої політики Романа Мстиславовича і Данила Галицького, зокрема, звернути увагу на спробу Папи Римського скористатися розпадом Київської Русі і поширити католицтво на українські землі.

Відповідь на *п'яте питання* має творчий характер. Бажано стисло розповісти про формування Києва як столиці держави, будівництво Десятинної церкви, Софійського собору, Золотих воріт, про виникнення Києво-Печерського монастиря як центру розповсюдження культури Русі, охарактеризувати пам'ятки духовної культури («Руську Правду» Ярослава Мудрого, «Устав Володимира Мономаха»), показати культурні і торговельні зв'язки з зарубіжжям.

Терміни і поняття

Баскак – намісник хана Золотої Орди у підвладних країнах у другій половині XIII – на початку XIV ст.

Бояри – представники правлячого стану Київської Русі, власники вотчин.

Варяги – давньоруська назва жителів Скандинавії, які у IX-XI ст. служили дружинниками у Київській Русі, а також назва скандинавських купців.

Ізгої – особи, які опинилися поза своєю соціальною групою, середовищем. **Віче** – народні збори в стародавніх слов'ян, у Київській Русі, на яких вирішувалися важливі громадські та державні справи.

Вотчина – одна із форм феодалної власності в часи Київської Русі, що передавалась у спадок.

Галицька митрополія – церковна провінція, утворена на землях Галицько-Волинської держави завдяки діяльності Лева I та Юрія I. В 1401 р. підпорядкована Київській митрополії.

Золота Орда – феодална держава монголів, заснована на початку 40-х рр. XIII ст. ханом Батиєм.

Закупи – тимчасово залежні селяни, які брали у землевласників позику - "купу" і за це повинні були виконувати феодалні повинності.

Натуральне господарство - тип господарства, в якому продукти праці виробляються для задоволення потреб самих виробників, а не для продажу.

Рядовичі – категорія залежного руського населення, що згадується в джерелах XI-XII ст., особи, що служили феодалу за рядом (договором).

Ярлик – у період монголо-татарського ярма на Русі – письмові документи – грамоти, які видавалися підлеглим князям ординськими ханами як на велике, так і на удільне князювання.

Найважливіші події

882 - початок правління династії Рюриковичів.

912-945 рр. – князювання Ігоря.

945-964 рр. – регентство княгині Ольги.

964-972 рр. – князювання Святослава Ігоровича.

980 – 1015 рр. – князювання у Києві Володимира Великого.

988р. – офіційне запровадження християнства на Русі.

1019-1054 рр. – князювання Ярослава Мудрого.

1036 рр. – розгром Ярославом Мудрим печенігів під Києвом.

1097 р. – з'їзд у Любечі, на якому руські князі домовились про спадковість уділів.

1113-1125 рр. – князювання Володимира Мономаха у Києві.

1187 р. – перша згадка назви «Україна» в Київському літописі.

1199 р. – утворення об'єднаного Галицько-Волинського князівства.

1238 р. – утвердження Данила Романовича на галицькому престолі.

1340 р. – занепад Галицько-Волинського князівства.

1. Перша літописна згадка назви «Україна» датується:

- 13

Самостійна робота № 3.

Тема 3. Українські землі в литовсько-польський період.

Мета вивчення: *набути знання про характерні риси розвитку українських земель в складі Речі Посполитої; визначити особливості перебування українських земель у складі іноземних держав у XV – XVI ст..*

План

1. Українські землі у складі Литви.
2. Доба Речі Посполитої на українських землях.
3. Кримське ханство.

Література

- Бойко О.Д. Історія України. Посібник. К., 2007.
- Гісем О.В., Мартинюк О.О., Трухан О.Ф. Історія України в таблицях. Харків, 2007.
- Гудзь В.В. Історія України. К., 2008.
- Михайлов В.В. Історія та культура України: навчальний посібник для студентів неісторичних спеціальностей. Мелітополь: ФО-П Однорог Т.В., 2017. 412 с.
- Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. К., 2005.
- Яковенко Н. Нарис історії України. З найдавніших часів до кінця XVIII ст. К., 1997.

Методичні рекомендації

Готуючи відповідь на перше питання семінару, бажано за допомогою карти розглянути географічне положення Литовського князівства, Польщі та України, звернути увагу на стратегічні вигоди положення українських земель з їх виходом до Чорного і Азовського морів, на розвиток господарства і феодалних відносин на наших територіях. Слід визначити етапи та хронологічні рамки перебування українських земель у складі Литви та з'ясувати особливості та характерні риси кожного з виділених етапів. Доцільно пояснити, чому експансія литовців на українські землі дістала назву «оксамитової», охарактеризувати статус українських земель у складі Литовської держави.

Відповідь на друге питання бажано розпочати з характеристики причин укладення Люблінської унії, її змісту та наслідків для українського народу. Аналізуючи наслідки унії для українських земель, підкреслюючи їх загалом негативний характер. Необхідно визначити політичний устрій Речі Посполитої, зазначивши, що домінуюча роль в управлінні державою належала шляхті. Слід проаналізувати соціальну «піраміду» українського населення у складі Литовсько-польської держави.

У третьому питанні доцільно з'ясувати зовнішньополітичні обставини утворення Кримського ханства. Слід надати стислу характеристику політичного та соціально-економічного розвитку новоутвореної держави. Варто підкреслити негативну роль спустошливих нападів кримських татар на українські землі.

Терміни і поняття

Братства – релігійні та культурно-просвітницькі товариства, створювані при церковних приходах України в XV-XVII ст. Відкривали школи, типографії.

Магістрат – у Литві, Польщі, Україні впродовж XV-XIX ст. – орган міського самоуправління, що здійснював адміністративно-судові функції.

Міщани – стан людей, які проживали в містах.

Панщина – форма феодальної ренти, при якій головною умовою селянського утримування землі є праця на землі феодала.

Полемічна література – твори, в яких автор обстоює свій погляд на суспільно-політичні події.

Просвітництво – політичний, ідейно-філософський та культурний рух, поширений у країнах Західної Європи та Північної Америки у XVII - XVIII ст. Просвітники критикували феодально-релігійний спосіб життя і утверджували духовно-ідеологічні та політичні засади буржуазного суспільства.

Реформація - широкий суспільний рух у Західній і Центральній Європі XVI ст., що поєднував у собі суспільно-політичні і релігійні течії Реформації. Зазвичай, розглядається як другий етап у розвитку західноєвропейського Відродження, і мала місце у країнах Центральної та Північної Європи (т. з. Північне Відродження).

Ординці – узагальнена назва в Україні XVI-XVIII ст. кримських і ногайських татар, які чинили набіги на українські землі.

Унія – об'єднання двох або кількох держав чи церков.

Цех - закрыта корпоративна спілка, що складалася з членів, приналежних до одного або кількох зближених ремісничих фахів, поширений в містах Західної Європи починаючи з XI-XII століть

Фільварок – у Польщі, Литві, Україні впродовж XIV-XIX ст. багатогалузеве господарство, яке ґрунтувалося на безкоштовній праці кріпосних селян. Був орієнтований на ринок.

Шляхта – привілейований, пануючий стан у Польщі, Литві, на українських і білоруських землях, що входили у XIV-XVIII ст. до складу Великого князівства Литовського чи Речі Посполитої.

Ярмарок – ринок, що регулярно організується у певному місці. Виникли в епоху Середньовіччя, зазвичай, виникали у людних місцях, проходили у дні релігійних свят.

Ясир – бранці, полонені, що їх захоплювали турки й татари під час нападів на українські, російські та польські землі.

Найважливіші події

1387 р. – перехід Галичини під владу Польщі.

1449 р. – проголошення незалежності Кримського ханства від Золотої Орди.

1471 р. – перетворення Київського князівства на воєводство, ліквідація княжого устрою в Україні.

1475 р. – визнання Кримським ханом своєї васальної залежності від турецького султана.

1574 р. – видання Іваном Федоровим перших друкованих книг в Україні – «Апостола» і «Букваря»

1578 р. – заснування в Острозі школи (колегії) та друкарні

1581 р. – вихід з друку Острозької Біблії

1632 р. – заснування Києво-Могилянської колегії

Тестові завдання

1. Грюнвальдська битва відбулася у:

- a). 1362 p.
- b). 1223 p.
- б). 1410 p.
- г). 1453 p.

2. Столицею Кримського ханства було місто

- а). Бахчисарай б). Перекоп в). Кафа г). Сарай

3. Городельська унія відбулася у:

- a). 1596 p.
- b). 1385 p.
- б). 1569 p.
- г). 1413 p.

4. Право міст на самоврядування

- а). римське б). польське в). магдебурзьке г). звичаєве

5. Битва біля річки Сині Води відбулася у:

- a). 1367 p.
- b). 1362 p.
- б). 1467 p.
- г). 1648 p.

6. Бойовий прапор у козацькому війську мав назву:

- а). бунчук б). клейноди в). хоругва г). булава

7. Польський король, який уперше намагався захопити Галичину

- а). Вітовт
б). Болеслав I
в). Казимір III
г). Сигізмунд Август

8. Кревська унія відбулася у:

- a). 1596 p.
- b). 1385 p.
- б). 1569 p.
- г). 1413 p.

9. Військово-адміністративна одиниця в Запорізькій Січі
 - а). повіт
 - б). полк
 - в). курінь
 - г). воєводство
10. Литовську експансію на українські землі розпочав
 - а). Вітовт
 - б). Гедимін
 - в). Свідригайло
 - г). Ольгерд
11. Привілейований стан землевласників в Речі Посполитій
 - а). пани
 - б). шляхта
 - в). бояри
 - г). міщани
12. Третій Литовський статут було прийнято у
 - а). 1478 р.
 - б). 1549 р.
 - в). 1588 р.
 - г). 1389 р.
13. Панське господарство з використанням праці залежних селян у Польщі
 - а). феоде
 - б). вотчина
 - в). фільварок
 - г). зимівник
14. Антилитовське повстання 1508 року очолив
 - а). С. Наливайко
 - б). Муха
 - в). К. Косинський
 - г). М. Глинський

Самостійна робота № 4.

Тема 4. Українська козацька держава Гетьманщина XVII ст..

Мета вивчення: набуття знань про причини, характер та головні особливості української революції XVII ст.; проаналізувати політику українських гетьманів доби Руїни.

План

1. Національно-визвольна війна під проводом Б. Хмельницького.
2. Утворення козацької держави.
3. Руїна.

Література

- Апанович О.М. Гетьмани України і кошові отамани Запорізької Січі. К., 1993.
- Бойко О.Д. Історія України. Посібник. К., 2007.
- Гудзь В.В. Історія України. К., 2008.
- Михайлов В.В. Історія та культура України: навчальний посібник для студентів неісторичних спеціальностей. Мелітополь: ФО-П Однорог Т.В., 2017. 412 с.
- Смолій В., Степанков В. Богдан Хмельницький. К., 1994.
- Смолій В., Степанков В. Українська національна революція ХУП ст. (1648–1676 рр.). К., 1999.

Методичні рекомендації

Готуючи відповідь на *перше* запитання, бажано звернути увагу на соціально-економічний розвиток і політичне становище українських земель під

владою Речі Посполитої, оскільки саме колоніальна політика польського уряду в середині XVII ст. загострила ситуацію в Україні, спричинивши загальнонародний виступ. Слід також розкрити характер і рушійні сили Національно-визвольної війни, відмітити провідну роль козацтва. Далі потрібно розповісти про перші перемоги козацьких загонів в битвах під Жовтими Водами, Корсунем та Пилявцями, про успішний похід на західноукраїнські землі.

У другому питанні окремо слід зупинитися на причинах укладення Зборівського мирного договору. Розглядаючи його зміст, варто наголосити, що успіхи національно-визвольної боротьби українського народу сприяли утвердженню Української козацької держави під назвою «Військо Запорозьке». Доцільно охарактеризувати новостворену державу, описати органи державної влади, адміністративно-територіальний поділ, фінансову систему, судочинство, розкрити діяльність Б. Хмельницького, спрямовану на зміцнення української державності. Бажано розкрити обставини, що примусили Б. Хмельницького звернутися до московського царя за допомогою в боротьбі проти Речі Посполитої. Варто пояснити обставини укладення Переяславського договору, його наслідки для України.

Готуючись до відповіді на *третьє питання*, слід з'ясувати причини громадянської війни 60-80-х рр. XVII ст., дати характеристику діяльності українських гетьманів доби Руїни. Варто розкрити спроби козацьких гетьманів відродити єдність Гетьманщини, визначити причини поразки української національної революції в др. пол. XVII ст..

Основні терміни і поняття

Гетьман – голова козацького війська в Україні у XVI ст. – першій половині XVII ст. З 1648 р. став на чолі державної організації.

Запорозька Січ – організація українського козацтва, що сформувалася у першій половині XVI ст. за дніпровими порогами.

Клейноди – дорогоцінні військові знаки, регалії або атрибути українського козацтва, що використовувалися у XVI-XVIII ст. (корогва, бунчук, булава, пернач, гербова печатка, литаври).

Компанійські полки – вільнонаймані («охотницькі») війська у Гетьманщині, створені у 60-70-ті рр. XVII ст.

Руїна – період історії України наприкінці XVII ст., що відзначився розпадом української державності і загальним занепадом.

Сердюцькі полки – вільнонаймані («охотницькі») піхотні полки у Гетьманщині в останній чверті XVII – першій чверті XVIII ст. Вперше сформовані у 1660-х рр. Ліквідовані царським указом від 14(25) липня 1726 р.

Найважливіші події

1657-1659 рр. – гетьманування Івана Виговського

1658, 16 вересня – Гадяцький договір

1659 р. – битва під Конотопом

1660, 17 жовтня – Слободищенський трактат

1663-1668 р. – гетьманство Івана Брюховецького на Лівобережній Україні

1665-1676рр. – гетьманство Петра Дорошенка на Правобережній Україні

1667, 30 січня – Андрусівське перемир'я між Росією й Польщею. Поділ України

1672-1786рр. – гетьманство Івана Самойловича на Лівобережній Україні

1681, 17 жовтня – Бахчисарайський договір Росії з Туреччиною та Кримським ханством

1686 р. – «Трактат про вічний мир» між Росією та Польщею

Тестові завдання

1. Битва під Батогом відбулася у :

а). 1652 р.

в). 1653 р.

б). 1651 р.

г). 1649 р.

2. Першою столицею Гетьманщини було місто:

а). Глухів

б). Батурин

в). Чигирин

г). Київ

3. За умовами Андрусівського перемир'я Правобережжя закріплювалося за

а). Кримським ханством

в). Польщею

б). Туреччиною

г). Росією

4. Гадяцький договір був підписаний у:

а). 1658 р.

в). 1681 р.

б). 1667 р.

г). 1663 р.

5. Першу Запорізьку Січ заснував

а). Д. Вишневецький

в). П. Сагайдачний

б). Б. Хмельницький

г). І. Підкова

6. Російську делегацію на Переяславській Раді 1654 р. очолював:

а). Бутурлін

б). Меншиков

в). Воронцов

г). Голіцин

7. Битва під Конотопом відбулася у

а). 1659 р.

в). 1654 р.

б). 1657 р.

г). 1655 р.

8. Найбільша битва під час національної революції сер. XVII ст.

а). Корсунь

б). Берестечко

в). Батог

г). Зборов

9. Слободищенський трактат було підписано:

а). 1680 р.

в). 1670 р.

б). 1690 р.

г). 1660 р.

10. Решетилівські статті були укладені гетьманом

а). Б. Хмельницьким

в). І. Скоропадським

Розглядаючи *друге питання*, необхідно визначити напрями суспільно-політичних рухів та організацій: масони, декабристи, Кирило-мефодіївське товариство. Окремо слід зупинитися на аналізі програмних документів організацій, показати їх роль і місце у національному відродженні України.

Відповідь на *третє питання* цієї теми слід розпочати з аналізу соціально-економічного розвитку західноукраїнських земель. Розгляд стану промисловості й сільського господарства має підвести до висновку про те, що економічна політика австрійського уряду на західноукраїнських землях мала відверто колоніальний характер. Вона була спрямована на те, щоб Галичина, Північна Буковина і Закарпаття й надалі залишалися економічно відсталими сировинними придатками до розвинутих західних промислових районів Австрії. Розглядаючи український національно-визвольний рух, значну увагу слід приділити діяльності гуртка «Руська трійця». Необхідно також зазначити, що події революції 1848-1849рр. активізували національно-визвольну боротьбу українців, сприяли підвищенню рівня їхньої національної свідомості, що привело до створення першої власної політичної організації.

Терміни і поняття

Головна Руська Рада – перша українська політична організація у Галичині. Створена 2 травня 1848 р. у Львові для оборони прав українського населення. Офіційно розпущена у 1851 р.

Губернія – територіально-адміністративна одиниця в Росії з 1708 р. Внаслідок адміністративно-територіальної реформи в Україні (1925 р.) губернії були скасовані.

Декабристи – учасники таємних організацій у Петербурзі та в Україні, які готували державний переворот. Підняли повстання у грудні 1825 р.

Малоросія – назва України в офіційних актах царської Росії. Походить від терміну Мала Росія.

Надніпрянська Україна (Надніпрянщина) – термін для позначення тієї частини українських етнічних земель, які входили до складу Російської імперії, згодом – Української Народної Республіки.

Опришки – учасники народної боротьби у Галичині, на Буковині й у Закарпатті проти соціального гноблення, гніту, панування польської, угорської та австрійської шляхти у XVI – першій половині XIX ст.

Різночинці – люди різного сину та звання. В Росії XIX ст. – вихідці з різних станів, зайняті здебільшого розумовою працею.

Руська трійця – громадсько-культурна організація демократичного спрямування, що сформувалася серед української студентської молоді Львівського університету і вихованців греко-католицької духовної семінарії у 1830-х рр. Очолювали М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький.

Таврія – назва Кримського півострова, поширена з XVI ст. У XIX – на початку XX ст. Таврією називали не тільки Крим, а й прилеглі до нього з півночі райони, що входили до складу Таврійської губернії.

Найважливіші події

1805 р. – відкриття Харківського університету

1821 р. – створення в Тульчині таємного Південного товариства декабристів

1825 р. - діяльність таємного «Товариства з'єднаних слов'ян» у Новоград-Волинському

1825, грудень–1826, січень – повстання Чернігівського полку.

1833-1837 рр. – діяльність у Львові просвітницького гуртка «Руська трійця»

1834 р. – відкриття університету в Києві

1846-1847 рр. – діяльність Кирило-Мефодіївського товариства

1848, 16 квітня – скасування кріпацтва у Східній Галичині

1848, 2 травня – утворення у Львові української політичної організації – Головної руської ради.

Тестові завдання

1. Кирило-Мефодіївське товариство засноване у
 - а). 1845 р.
 - б). 1846 р.
 - в). 1861 р.
 - г). 1825 р.
2. Автор програми «Книга буття українського народу»
 - а). М. Муравйов
 - б). М. Костомаров
 - в). М. Шашкевич
 - г). П. Куліш
3. Київський університет було засновано у
 - а). 1834 р.
 - б). 1771 р.
 - в). 1805 р.
 - г). 1586 р.
4. Хто такий Устим Кармалюк?
 - а). Ватажок селян-бунтарів
 - б). Кошовий отаман;
 - в). Вчений, філософ
 - г). Депутат сейму
5. Програмний документ декабристів, написаний П. Пестелем
 - а). Конституція
 - б). Руська правда
 - в). Книга буття українського народу
 - г). Самостійна Україна
6. Панівний стиль в українській архітектурі пер. пол. XIX ст.
 - а). готика
 - б). класицизм
 - в). бароко
 - г). романтизм
7. До масонських лож належить організація
 - а). «Південне товариство»
 - б). «Вмираючий сфінкс»

- в). «Кирило-Мефодіївське братство»
г). «Братство тарасівців»
8. Відомий український скульптор пер. пол. XIX ст.
а). І. Сошенко
б). О. Довженко
в). П. Куліш
г). І. Мартос
9. Провідна галузь промисловості Наддніпрянської України пер. пол. XIX ст..
а). цукрова
б). текстильна
в). паперова
г). металообробна
10. На відміну від «Руської правди» Південного товариства декабристів статут Кирило-Мефодіївського братства передбачав
а). ліквідацію монархії.
б). скасування кріпосного права.
в). установлення рівності всіх громадян перед законом.
г). об'єднання всіх слов'янських народів у федерацію республік.
11. Галичина увійшла до складу Австрійської імперії у результаті
а). Константинопольської конвенції
б). Адріанопольського миру
в). Ясського договору
г). поділів Речі Посполитої
12. Альманах «Русалка Дністровая» була надрукована організацією
а). «Просвіта»
б). ВАПЛІТЕ
в). «Руська Трійця»
г). «Пролісок»
13. Відомий український математик XIX ст.
а). М. Остроградський
б). О. Довженко
в). П. Куліш
г). І. Мартос
14. Найбільше українське місто XIX ст..є
а). Київ
б). Харків
в). Львів
г). Одеса

Самостійна робота № 6.

Тема 6. Українська революція та боротьба за збереження державної незалежності України (1917-1921 рр.)

Мета вивчення: набуття знань про основні події в історії України у період Центральної Ради, Гетьманату П. Скоропадського та Директорії УНР; визначити особливості внутрішньополітичних процесів в Україні протягом 1917-1920 рр..

План

1. Універсали Центральної Ради: головні положення та особливості.
2. Українська держава часів Гетьманату.

3. Українська Народна Республіка.
4. Революційні події на західноукраїнських землях

Література

- Білоцерківський В. Я. Історія України: навчальний посібник. К: Центр учбової літератури, 2007. 535 с.
- Гунчак Т. Україна: перша половина XX ст.. Нариси політичної історії. К., 1993.
- Дорошенко Д. Історія України 1917-1923 рр. Т.І-ІІ. К., 2002.
- Матвієнко В. Українська дипломатія 1917-1921 років: на теренах постімперської Росії. К., 2002.
- Михайлов В.В. Історія та культура України: навчальний посібник для студентів неісторичних спеціальностей. Мелітополь: ФО-П Однорог Т.В., 2017. 412 с.
- Політична історія України. XX століття / Під. ред. В.Ф. Верстюка, В.Ф. Солдатенка. К., 2003. Т. 2.
- Яневський Д. Політичні системи України 1917-1920 років: спроби творення і причини поразки. К., 2003.

Методичні рекомендації

Готуючи відповідь на *перше питання*, слід сказати, що Лютнева революція 1917 р. відкрила нову сторінку в історії української державності, розпочала складний, але дуже важливий етап у її суспільно-політичному й духовному розвитку. Розкриваючи діяльність Української Центральної Ради навесні та влітку 1917 р., слід проаналізувати положення I та II універсалів, зокрема, відмітивши демократизм положень II Універсалу Центральної Ради та сформульованих у ньому національних прав, свобод і вимог, а також його компромісний характер. Спроба більшовиків взяти владу в Україні в листопаді 1917 року не вдалася. 20 листопада 1917 р. Центральна Рада видала свій III Універсал, в якому проголосила Україну Українською Народною Республікою (УНР), а також виклала програму своїх майбутніх соціально-економічних перетворень. Бажано проаналізувати текст III Універсалу УЦР. Аналізуючи IV Універсал Центральної Ради, слід підкреслити, що цей документ вперше за останні кілька століть проголошував Україну «самостійною, ні від кого незалежною Вільною Суверенною Державою Українського Народу».

У *другому питанні* слід зазначити, що 29 квітня 1918 р. влада перейшла до гетьмана П.Скоропадського, виразника інтересів великих землевласників. Необхідно проаналізувати діяльність гетьманського уряду, показати, що головна суть перевороту полягала у спробі консервативних сил шляхом зміни парламентської форми правління на авторитарну створити нову державну систему. Далі бажано розкрити зміст та дати виважену оцінку внутрішньої і

зовнішньої політики гетьмана. Необхідно визначити головні засади внутрішньої політики Української держави. Проаналізувати обставини створення української армії часів гетьманської держави П. Скоропадського. Варто назвати основні військові формування, що були організовані П.Скоропадським.

Висвітлюючи ситуацію 1919 р. у *третьому питанні* потрібно:

- навести стислий перелік подій та охарактеризувати основні військово-політичні режими, що встановлювалися на території України протягом року (Директорія, радянська влада, «денікінщина», війська Антанти);
- окремо зупинитися на характеристиці повстанського селянського руху як провідного чинника успіхів і невдач всіх вказаних режимів, згадати основних ватажків, визначити його силу й слабкість.

Основними подіями доби Директорії були – відновлення влади республіканців, акт злуки УНР і ЗУНР, еволюція влади від парламентської форми правління до авторитаризму. Вирішальною була постійна експансія Радянської Росії в Україну з кінця 1918 р., в результаті якої була встановлена радянська влада. За підрахунками одного з мешканців Києва тих часів, влада в столиці з 1917 по 1920 рр. змінювалась 15 разів.

При підготовці до *четвертого питання* слід визначити, що розпад Австро-Угорської імперії привів до проголошення 9 листопада 1918 року Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Поява цієї держави стала наслідком дії багатьох чинників і, перш за все, високого рівня національної свідомості західних українців. Революції в Росії та в Західній Європі захитали монархію Габсбургів в Австро-Угорщині та Гогенцолернів у Німеччині, повалили династію Романових у Росії. Держави Центрального блоку зазнали поразки в Першій світовій війні. У січні 1919 р. перша сесія Української Народної Ради у Станіславі проголосила об'єднання ЗУНР з УНР в єдину державу. Поясніть, якими причинами було зумовлено таке об'єднання, яку роль воно відіграло в ході війни. Бажано проаналізувати події завершального етапу громадянської війни в Україні, пояснити, чому голова Директорії С.Петлюра пішов на укладення з Польщею Варшавського договору який викликав обурення галичан і, фактично, привів до розколу між лідерами українського національного руху. Далі бажано розповісти про хід радянсько-польської війни, підписання Ризького мирного договору 1921р. та остаточне встановлення Радянської влади. Найважливіша частина відповіді – аналіз підсумків та уроків національно-демократичної революції 1917-1920 р.

Основні терміни і поняття

Акт Злуки – проголошення об'єднання двох українських державних утворень – Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки в єдину соборну українську державу, що відбулося 22 січня 1919 р. у Києві.

Анархізм – суспільно-політична течія, що заперечувала необхідність державної влади, виступала за повне самоуправління.

Анархізм – суспільно-політична течія, що заперечувала необхідність державної влади, виступала за повне самоуправління.

Антанта – блок європейських держав (Велика Британія, Франція, Російська імперія), що сформувався у 1904-1907 рр. і об'єднав під час Першої світової війни проти Німеччини та її союзників 20 держав.

Білий рух – збройний рух громадян колишньої Російської імперії, які не визнали радянську владу після перевороту 1917 р.

ВУЧК – Всеукраїнська надзвичайна комісія по боротьбі з контрреволюцією, спекуляцією, саботажем та службовими злочинами – орган комуністичного терору і утвердження більшовицької диктатури в Україні. Була створена в Україні 3 грудня 1918 р. за зразком і як філія ВЧК.

Керзона лінія – умовна назва лінії, яку Антанта прийняттям „Декларації Верховної Ради союзних і об'єднаних держав з приводу східного кордону Польщі визнала 8 грудня 1919 р. східним кордоном Польської держави. Проходила від Гродно на Ялівку, Немирів, Брест-Литовський, Дорогуськ-Устилуг, на схід від Грубешова через Крилів і далі на захід від Рави-Руської й на схід від Перемишля до Карпат.

Українська Держава – офіційна назва України за правління гетьмана П. Скоропадського (29 квітня - 4 грудня 1918 р.).

Український Національний Союз (УНС) – координаційний осередок українських політичних партій (УПСФ, УСДРП, УПСР, УПСС) і культурно-громадських, професійних організацій. Утворився на початку серпня 1918 року.

Найважливіші події

1917, 23 червня (10 червня) – прийнято I Універсал Центральної Ради.

1917, 16 липня (3 липня) – оголошено II Універсал Центральної Ради.

1917, 20 листопада (7 листопада) – Центральна рада прийняла III Універсал, яким проголосила створення Української Народної Республіки.

1918, 25 січня (12 січня) – прийнято IV Універсал, який проголосив незалежність УНР.

1918, 29 квітня – Центральна Рада схвалила проект Конституції УНР (Статут про державний устрій, права і вольності УНР).

1918, 19 липня – початок загального страйку залізничників.

1918, 17 листопада – угода Директорії з Великою солдатською радою німецьких військ про нейтралітет.

1918, 27 листопада – засновано Українську Академію Наук. Першим президентом УАН став видатний учений В. Вернадський.

1919, 22 січня – проголошено Акт злуки двох українських держав – УНР і ЗУНР в єдину соборну Україну.

Тестові завдання

1. У Першому Універсалі Української Центральної Ради було задекларовано
 - а). створення Генерального Секретаріату.
 - б). підтримку виступу самостійників.
 - в). засудження корніловського заколоту.
 - г). проголошення автономії України.
2. Ухваливши Другий Універсал, Українська Центральна Рада
 - а). відмовилася від самочинного проголошення автономії до скликання Всеросійських установчих зборів.
 - б). включила до складу Генерального секретаріату представників Тимчасового уряду.
 - в). призупинила конфіскацію та передання поміщицьких земель селянам.
 - г). припинила українізацію військових частин російської армії.
3. Збройний виступ самостійників у Києві спричинено
 - а). проголошенням радянської влади в Україні.
 - б). оприлюдненням Українською Центральною Радою Другого Універсалу.
 - в). висуванням російським Раднаркомом ультиматуму Українській Центральній Раді.
 - г). наданням Тимчасовим урядом Тимчасової інструкції для Генерального секретаріату.
4. Про яку державу йдеться в уривку з історичного джерела?
«Тепер є сприятливі обставини в цьому питанні, завдання створення в Києві Української академії наук бере на себе держава. Завдання це – справа державної ваги й вирішити його не під силу приватному товариству. Участь держави в цій справі, створення Комісії для вироблення законопроекту про заснування Академії на чолі з В. І. Вернадським дасть можливість втілити думку про Академію скоро та найбільш повно...»
 - а). Українську Народну Республіку доби Центральної Ради
 - б). Українську Державу гетьмана П. Скоропадського
 - в). Українську Народну Республіку доби Директорії
 - г). Українська Соціалістичну Радянську Республіку
5. Українська центральна Рада існувала впродовж
 - а). березня 1917 р. – квітня 1918 р.
 - б). квітня – грудня 1918 р.
 - в). травня 1918 р. – вересня 1919 р.

- г). квітня – грудня 1919 р.
6. У листопаді 1918 р. Український національний союз утворює Директорію з метою
- а). підготовки Акта злуки УНР та ЗУНР.
 - б). боротьби проти наступаючих частин Червоної Армії.
 - в). організації повстання проти гетьмана П. Скоропадського.
 - г). боротьби проти білогвардійських військ генерала А. Денікіна.
7. Державний Секретаріат ЗУНР очолив
- а). С. Петлюра
 - б). В. Винниченко
 - в). М. Грушевський
 - г). К.Левицький
8. Акт Злуки УНР та ЗУНР відбувся
- а). 22 січня 1919 р.
 - б). 19 січня 1922 р.
 - в). 22 грудня 1918 р.
 - г). 22 січня 1918 р.
9. Президентом ЗУНР був
- а). М. Грушевський
 - б). В. Винниченко
 - в). С. Петлюра
 - г). Є. Петрушевич
- 10.Першим президентом Української Академії Наук став
- а). М. Грушевський
 - б). В. Антонович
 - в). В. Вернадський
 - г). М. Костомаров
- 11.Варшавська угода між Директорією УНР і урядом Польщі передбачала
- а). військову допомогу в боротьбі проти гетьмана П. Скоропадського.
 - б). військову допомогу в боротьбі проти військ генерала А. Денікіна.
 - в). визнання ЗУНР та відмову від втручання в її внутрішні справи.
 - г). спільні воєнні дії проти Червоної Армії на території України.
- 12.У результаті укладення в 1921 р. Ризького мирного договору
- а). припинилися бойові дії на території України.
 - б). Польська Республіка визнала існування УСРР.
 - в). завершився Другий зимовий похід військ УНР.
 - г). утворився «воєнно-політичний союз» УСРР і РСФРР.
- 13.«Лінія Керзона» – це
- а). східний кордон Польщі, визначений Антантою у грудні 1919 р.
 - б). межа просування німецьких та австро-угорських військ у травні 1918 р.
 - в). «нейтральна зона» між Армією УНР та радянськими військами у 1917 р.
 - г). межа українських територій, на які претендувала Угорщина в 1918 р.
- 14.У жовтні 1918 р. було створено два українських державних університети в містах
- а). Київ, Львів.

- б). Львів, Харків.
- в). Харків, Кам'янець-Подільський.
- г). Кам'янець-Подільський, Київ.

Самостійна робота № 7.

Тема 7. Радянська Україна у 1920-1930-х рр..

Мета вивчення: *набути знання про основні події в історії України у 1929-1938 рр.; з'ясувати особливості і наслідки радянської модернізації для України.*

План

1. Колективізація. Голодомор 1932-1933 років: причини та наслідки.
2. Проведення індустріалізації.
3. Сталінські репресії.

Література

- Бойко О.Д. Історія України. – К.: Академвидав, 2007. 688 с.
- Колективізація і голод на Україні (1922-1933). Збірник документів і матеріалів. К., 1993.
- Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919-1928). К., 1996.
- Михайлов В.В. Історія та культура України: навчальний посібник для студентів неісторичних спеціальностей. Мелітополь: ФО-П Однорог Т.В., 2017. 412 с.
- Терещенко Ю., Курило В. Історія України. К., 1995.
- Нагаєвський І. Історія української держави ХХ ст. К., 1994.

Методичні рекомендації

Готуючи відповідь на *перше питання*, необхідно підкреслити, що найважливіші наслідки для країни мала сталінська примусова та насильницька колективізація. Мільйонами жертв сплатила за це Україна: лише один голодомор 1932-1933 рр. забрав життя близько 5 млн. українців. Це був справжній геноцид проти українського народу.

Розповідаючи про *індустріалізацію*, необхідно підкреслити, що вона вивела республіку, як і всю країну, на якісно новий рівень промислового розвитку, докорінно змінила структуру народного господарства, зокрема, співвідношення між промисловістю та сільським господарством, між вироблянням засобів виробництва і предметів споживання у валових обсягах продукції промисловості. Проте слід переконливо показати, якою ціною та якими методами це було зроблено.

Розглядаючи *третє питання*, доведіть, що період 1921-1941 рр. увійшов в історію України як найтрагічніший. Антидемократизм і терор як форми і методи суспільно-політичних відносин стали головними засобами здобуття Сталіним та його прибічниками безмежної влади. Наслідки репресій були жахливими. Наведіть конкретні приклади з цього приводу.

Основні терміни і поняття

Авторитаризм – державний лад, який характеризується режимом особистої влади, диктаторськими методами управління за допомогою репресивного апарату й соціальної демагогії.

Геноцид – повне або часткове знищення окремих груп населення за расовими, національними чи релігійними ознаками, один з найтяжчих злочинів проти людства.

Голодомор – соціально-господарське явище, що виявляється в позбавленні населення мінімуму необхідних продуктів харчування й призводить до його вимирання, згубної зміни демографічної та соціальної структури населення регіонів, а інколи й країн.

Єжовщина – кампанія тотальних репресій у СРСР 1936-1938 рр. із великими «чистками» і показовими політичними процесами.

Колективізація сільського господарства – об'єднання індивідуальних сільських господарств у союзи, які засновуються на колективній власності на засоби виробництва. У СРСР наприкінці 1920-х на початку 1930-х рр. була проведена суцільна колективізація сільського господарства.

Робітничі факультети (робфаки) – загальноосвітні навчальні заклади в СРСР у 1919-1940 рр. для підготовки робітників до вступу у вищі навчальні заклади.

Найважливіші події

1925, грудень – проголошення XIV з'їздом РКП(б) курсу на індустріалізацію.

1927, 8 листопада – розпочалося будівництво велетня електрифікації – Дніпровської ГЕС (Дніпрогес). Будівництво завершено в березні 1932 р.

1928, 18 травня – 6 липня – «Шахтинський процес». Велика група фахівців Донбасу була засуджена «за контрреволюційну діяльність, шпигунство».

1928, 28 листопада – у Березовському районі Одеського округу створено для обслуговування колгоспів першу в Україні машинно-тракторну станцію імені Т. Г. Шевченка.

1928-1932 рр. – перший п'ятирічний план розвитку народного господарства.

1929 р. – перехід до політики суцільної колективізації.

Тестові завдання

1. Процес конституційного оформлення СРСР завершився

- а). 1920 р.
 - б). 1921 р.
 - в). 1922 р.
 - г). 1924 р.
2. Розвиткові сільського господарства України в період НЕПу було притаманне
- а). створення агроміст із розгалуженою переробною інфраструктурою.
 - б). функціонування виробничо-збутових кооперативів і товариств.
 - в). об'єднання всіх господарств незаможних селян у радгоспи.
 - г). розгортання мережі машинно-тракторних станцій і бригад.
3. У 1920-х роках в Українській СРР «Гарт», «Плуг», «Ланка», «Молодняк», «Авангард» – це
- а). перші машинно-тракторні станції.
 - б). літературно-художні об'єднання.
 - в). перші революційні пролетарські театри.
 - г). молодіжні науково-дослідні центри.
4. Про якого діяча йдеться в уривку з історичного джерела?
- «...з 1919 р. член КП(б)У, один із засновників Спілки письменників «Гарт» (1923), журналів «Літературний ярмарок» (1928), «Політфронт» (1930). Автор творів «Вальдшнепи», «Україна чи Малоросія». Ініціатор літературної дискусії 1925 – 1928 рр.».*
- а). М. Хвильового
 - б). В. Сосюру
 - в). М. Зерова
 - г). П. Тичину
5. Курс на індустріалізацію проголошено
- а). 1921 р.
 - б). 1925 р.
 - в). 1928 р.
 - г). 1930 р.
6. Темпи зростання обсягів промислового виробництва в СРСР у 1930-х роках були вищими, ніж в європейських країнах, завдяки
- а). технічній перебудові.
 - б). технологічній реконструкції.
 - в). промисловому перевороту.
 - г). форсованій індустріалізації.
7. Курс на суцільну колективізацію сільського господарства проголошено
- а). 1925 р.
 - б). 1929 р.

- в). 1930 р.
 - г). 1932 р.
8. Конституція Української РСР 1937 р. законодавчо закріплювала
- а). початок переходу від буржуазного ладу до соціалізму.
 - б). перемогу соціалізму та побудову основ соціалістичного суспільства.
 - в). входження республіки до складу СРСР без права виходу з його складу.
 - г). побудову суспільства розвиненого соціалізму.
9. Комісія В. Молотова, що діяла в Україні впродовж жовтня 1932 р. – січня 1933 р.
- а). підводила підсумки кампанії боротьби з неписьменністю в республіці.
 - б). контролювала повне виконання хлібозаготівельного плану.
 - в). розслідувала справу «Спілки визволення України».
 - г). вводила в дію Харківський тракторний завод.
10. Політика радянзації західних областей України в 1939 – 1941 рр. характеризувалася
- а). налагодженням співробітництва влади з політичними партіями.
 - б). націоналізацією промисловості, торгівлі, земель великих власників.
 - в). лояльним ставленням влади до священників греко-католицької церкви.
 - г). залученням «буржуазних спеціалістів» до процесу індустріалізації.
11. У якій галузі господарства УСРР у 1920-х роках розпочалася реалізація плану ГОЕЛРО?
- а). енергетичній
 - б). металургійній
 - в). машинобудівній
 - г). вуглевидобувній
12. Постанову ЦВК і РНК СРСР, що ввійшла в історію як «закон про п'ять колосків», прийнято
- а). 1928 р.
 - б). 1930 р.
 - в). 1932 р.
 - г). 1934 р.
13. «Розстріляне відродження» – умовна назва
- а). покоління українських політичних діячів часів Української революції, знищених під час Великого терору 1930-х років.
 - б). групи українських «буржуазних спеціалістів», розстріляних у ході боротьби зі «шкідництвом» у 1920 – 1930-х роках.
 - в). літературно-мистецької генерації України 1920 – 1930-х років, репресованої сталінським режимом.
 - г). плеяди видатних українських учених, засуджених у 1930-х роках у справі «Спілки визволення України».
14. Про який судовий процес йдеться в уривку з історичного джерела?
«На лаву підсудних сіло 45 осіб: академіки професори, лікарі, священники, письменники, студенти та викладачі вищої школи, вчителі. Основним

обвинувачуванім влада зробила віце-президента ВУАН С. Єфремова.
Звинувачувальний вирок зайняв кілька номерів столичної газети «Вісті».

- а). «Шахтинська справа»
- б). «Спілка визволення України»
- в). «Український національний центр»
- г). «Українська військова організація»

Самостійна робота № 8.

Тема 8. Україна і Друга світова війна: нова парадигма.

Мета вивчення: набуття знань про основні події в історії України у 1941-1945 рр.; простежити процес визволення України від німецьких окупантів.

План

1. Військові дії в Україні 1941-1942 рр.
2. Нацистський окупаційний режим.
3. Рух опору.
4. Визволення України.

Література

- Бойко О.Д. Історія України. К.: Академвидав, 2007. 688 с.
- Гудзь В.В. Історія України. К., 2008.
- Коваль М. Україна: 1939-1945. Маловідомі і непрочитані сторінки історії. К., 1995.
- Михайлов В.В. Історія та культура України: навчальний посібник для студентів неісторичних спеціальностей. Мелітополь: ФО-П Однорог Т.В., 2017. 412 с.
- Чорна книга України: Збірник документів, архівних матеріалів, листів, доповідей, статей, досліджень, есе / Під ред. Ф. Зубанича. – К., 1998.

Методичні рекомендації

Готуючи відповідь на *перше питання*, студентам рекомендується вивчити характер війни з боку Німеччини та СРСР. Необхідно звернути увагу на військово-політичні плани Гітлера, викладені, зокрема, в планах «Барбароса» та «Ост». Студентам потрібно визначити місце України в планах Німеччини, зупинитись на військово-стратегічній ролі потужної групи «Південь» під керівництвом Рундштедта, що йшла в Україну.

Розглядаючи *друге питання*, слід показати, що внаслідок відступу Червоної Армії 1941-1942 рр. в Україні настала «чорна ніч» фашистської окупації. Україна була розділена на 4 окупаційні зони. Загальною ознакою для всіх регіонів були терор, репресії, масові катування та вбивства. Особливу

увагу студентам рекомендується звернути на величезні втрати, що поніс наш народ в результаті окупації.

Окремою сторінкою в русі опору була діяльність ОУН-УПА. Студентам необхідно звернути увагу на національно-визвольний характер цієї діяльності, що й відрізняло її від радянського підпільно-партизанського руху. Окремо слід зупинитися на Акті проголошення Української держави 30.06.1941 р. Також рекомендується показати суперечливий характер діяльності ОУН-УПА, відсутність єдності в її рядах.

При вивченні *четвертого питання* студентам пропонується вивчити основні події визвольного походу Радянської Армії в Україну в 1943-1944 рр. Тут треба показати, що визволення України було наслідком кардинальних структурних змін в ході всієї війни. Необхідно також підкреслити, що український «театр воєнних подій» був вирішальним на радянсько-німецькому фронті. Далі студентам рекомендується пов'язати визволення України, перемогу у війні з завершенням возз'єднання українських земель і формуванням сучасної геополітичної карти України.

Основні терміни і поняття

Дивізія «Галичина» – перша українська дивізія Української національної армії – українська військова частина, яка у 1944-1945 рр. воювала на боці гітлерівської Німеччини.

Колабораціоністи – особи з місцевого населення, які співпрацюють із загарбниками під час окупації якої-небудь країни.

Організація українських націоналістів (ОУН) – український політичний рух, що ставив собі за мету встановлення незалежної української держави. Створена у 1929 р. у Відні.

Пакт Молотова-Ріббентропа 1939 р. – назва секретного додаткового протоколу до договору про ненапад між СРСР та Німеччиною, підписаного 23 серпня 1939 р. у Москві наркомом закордонних справ СРСР В. Молотовим та міністром закордонних справ Й. фон Ріббентропом. Цим протоколом визначались сфери взаємних інтересів обох держав у Східній Європі.

Рейхскомісаріат «Україна» – одна з двох великих військово-адміністративних зон, утворених нацистським командуванням на окупованих землях Радянського Союзу Створений 1 вересня 1941 р.

Рейкова війна – назва великої операції радянських партизанів у серпні-вересні 1943 р. з метою виведення з ладу залізниць на окупованих територіях.

Українська Повстанська Армія (УПА) – військово-політична організація, що діяла в Україні у 1942-1953 рр. Виступала проти гітлерівських окупантів і радянської влади, боролася за незалежну Україну.

Найважливіші події

1939, 1 вересня – початок Другої світової війни

1941, 30 червня – проголошення Акту відновлення незалежності України

1942, 18 грудня – звільненням с. Півнівка Міловського району Ворошиловградської області, почалося визволення України від німецько-фашистських окупантів.

1944, 28 жовтня – визволення останнього міста на території України – Ужгорода.

1945, 8 травня – завершення війни в Європі.

Тестові завдання

1. Відповідно до «пакту Молотова – Ріббентропа» розмежування сфер впливу між Німеччиною та СРСР відбулося по лінії річок

- а). Нарев, Вісла, Дністер.
- б). Вісла, Сян, Збруч.
- в). Збруч, Одер, Буг.
- г). Нарев, Вісла, Сян.

2. Друга світова війна розпочалася нападом

- а). Франції на Німеччину.
- б). Німеччини на Радянський Союз.
- в). Радянського Союзу на Фінляндію.
- г). Німеччини на Польщу.

3. Коли відбулася описана нижче подія?

«Польська держава та її уряд фактично перестали існувати. ...радянський уряд не може... байдуже ставитися до того, що ...українці та білоруси, які проживають на території Польщі, кинуті напризволяще. ...радянський уряд дав розпорядження Головному командуванню Червоної Армії віддати наказ перейти кордон і взяти під свій захист життя та майно населення Західної України і Західної Білорусії».

- а). 23 серпня 1939 р.
- б). 1 вересня 1939 р.
- в). 17 вересня 1939 р.
- г). 28 вересня 1939 р.

4. Коли було укладено цитований нижче документ?

«Уряд СРСР та Німецький Уряд після розпаду колишньої Польської держави розглядають ...як своє завдання відновити мир... на цій території... З цією метою вони дійшли згоди в наступному:

Стаття I. *Уряд СРСР та Німецький Уряд встановлює в якості кордону... на території колишньої Польської держави лінію, яка нанесена на додану до цього карту та більш докладно буде описана в додатковому протоколі».*

- а). 23 серпня 1939 р.

- б). 1 вересня 1939 р.
 - в). 28 вересня 1939 р.
 - г). 28 червня 1940 р.
5. Укажіть причину поразок Червоної Армії на початковому етапі Великої Вітчизняної війни?
- а). Зосередження основних сил радянських військ на Далекому Сході.
 - б). Поразка й капітуляція Франції та Великої Британії – союзників СРСР у війні.
 - в). Масові репресії наприкінці 1930-х років проти армійського командного складу.
 - г). Розташування радянських військ, авіації, складів боєприпасів далеко від кордонів.
6. Найбільша танкова битва початкового періоду Великої Вітчизняної війни відбулася в районі міст
- а). Луцьк – Рівне – Броди.
 - б). Вінниця – Житомир – Біла Церква.
 - в). Львів – Перемишль – Чернівці.
 - г). Житомир – Бердичів – Київ.
7. У результаті бойових дій літа – осені 1941 р. німецькі війська та їхні союзники
- а). змогли просунутися лише на 200 – 300 км углиб території України.
 - б). захопили всю Правобережну, більшу частину Лівобережної України та Крим.
 - в). окупували лише територію Правобережної України й були зупинені на Дніпрі.
 - г). захопили територію Галичини та Волині, зупинившись на лінії Рівне – Вінниця.
8. Початком визволення території України від нацистської окупації став контрнаступ радянських військ у ході
- а). битви під Москвою.
 - б). Сталінградської битви.
 - в). Курської битви.
 - г). «Битви за Дніпро».
9. Перебіг якої воєнної операції Червоної Армії описано в уривку з історичного джерела?

«Під безперервним вогнем артилерії та ударами німецької авіації війська змушені були проводити переправу... часто переправлялися через річку без танків і важкої артилерії. Під вогнем ворога воїни пливли на правий берег хто

як міг: тримаючись за дошки, плащ-намети, напхані соломою. Тонули тисячами в холодній листопадовій воді».

- а). Одеської наступальної операції
- б). Битви за Дніпро
- в). Кримської наступальної операції
- г). Корсунь-Шевченківської операції

10. Коли відбувалася воєнна операція Червоної Армії, завершальний етап якої описано в уривку з історичного джерела?

«Під ударами радянських військ німецькі та румунські дивізії відступали з півночі та сходу півострова до Севастополя. Війська 4-го Українського фронту розпочали штурм севастопольських укріплень в напрямку Північної бухти. Особливо запеклі бої точилися на Сапун- горі, яка була ключем оборони міста. 9 травня Севастополь було звільнено. Рештки німецького угруповання відійшли на мис Херсонес, де були знищені, або взяті в полон».

- а). 1943 – 1944 рр.
- б). 1944 р.
- в). 1944 – 1945 рр.
- г). 1945 р.

11. Хто керував Центральним штабом партизанського руху на Україні?

- а). С. Ковпак
- б). О. Сабуров
- в). М. Строкач
- г). Ф.Наумов

12. Назва плану нападу Німеччини на СРСР

- а). «Барбаросса»
- б). «Тайфун»
- в). «Вотан»
- г). «Ост»

13. Центром рейхскомісаріату «Україна» в роки німецької окупації було місто

- а). Київ
- б). Львів
- в). Одеса
- г). Рівне

14. Остаточне визволення України від німецьких окупаційних військ відбулося

- а). 5 жовтня 1945 р.
- б). 9 травня 1945 р.
- в). 28 жовтня 1944 р.
- г). 24 серпня 1944 р.

Самостійна робота № 9.

Тема 9. УРСР в період кризи радянського ладу (др. пол. 60-х – пер. пол. 80-х рр. XX ст.).

Мета вивчення: *набути знання про головні економічні, соціально-політичні та культурні причини кризи радянської системи в середині 1960-х – на початку 1980-х рр.; визначити основні течії дисидентського руху в Україні.*

План

1. Руйнування радянської економічної моделі: причини, ознаки, наслідки.
2. Основні тенденції суспільного життя в Радянській Україні.
3. Рух опору тоталітарному режиму.

Література

- Баран В.К., Даниленко В.М. Україна в умовах системної кризи (1946-1980). К., 1999.
- Гудзь В.В. Історія України. К., 2008.
- Історико-політичні уроки української державності / Ред. кол. Ю. І. Римаренко, В. Г. Кремінь, О. М. Мироненко К.; Донецьк, 1998.
- Михайлов В.В. Історія та культура України: навчальний посібник для студентів неісторичних спеціальностей. Мелітополь: ФО-П Однорог Т.В., 2017. 412 с.
- Терещенко Ю., Курило В. Історія України. К., 1995.
- Україна в XX столітті (1900-2000): Зб. Документів і матеріалів / Упоряд.: А.Г. Слюсаренко, В.І. Гусєв, В.Ю. Король. К., 2000.
- Чорнобильська трагедія. Документи і матеріали. К., 1996.

Методичні рекомендації

Розглядаючи перше питання, необхідно показати, що після епохи М.С.Хрущова почався період застою. В цей період уповільнилися темпи економічного розвитку, наростали негативні явища в суспільному та економічному житті України.

У 1965 р. керівництво країни розпочало економічну реформу. Розкрийте її зміст. Бажано показати, що в основу реформи було покладено принципи розширення самостійності підприємств, переведення їх на госпрозрахунок, використання економічних важелів стимулювання праці. Упродовж чотирьох років на ці принципи господарювання перейшло 85% підприємств республіки. Це дало значні економічні результати, але дуже швидко реформа була згорнута. Чому? У чому Ви вбачаєте причини провалу цієї реформи?

Провал реформ, непослідовність їх проведення відкинули народне господарство республіки назад. Адміністративні методи керівництва економікою особливо посилилися наприкінці 70-х - на початку 80-х років. Саме

тоді суттєво знизилися темпи зростання економічного потенціалу України. Наведіть конкретні приклади.

Окремо бажано зупинитися на змісті та основних напрямках політики русифікації, яка в ті роки активно проводилась керівництвом Радянського Союзу та КПРС.

Основні терміни і поняття

Дисидентство (від лат. *dissidentis* - незгодний) – виступ проти панівного державного ладу або загальноприйнятих норм певної країни, протистояння офіційній ідеології й політиці;

Комунізм – у теорії – суспільно-економічний і політичний лад з колективною власністю як на знаряддя праці, так і на предмети споживання, з безкласовим і бездержавним устроєм.

Конформізм – пристосування, пасивне сприйняття існуючого порядку, панівної ідеології, відсутність власної позиції, безпринципність і безумовне визнання авторитетів.

Самвидав – видання у 1960-1980-х рр. в УРСР та СРСР поза цензурою підпільних листівок, брошур, книг, в яких висловлювався протест проти терору й всеохоплюючого контролю держави у сфері друкованого та іншого публічного слова.

Соціалізм – позначення вчень, в яких як мета й ідеал висувається здійснення принципів соціальної справедливості, свободи, рівності, а також суспільного ладу, що втілює ці принципи.

Стагнація – депресія в економіці, застій у виробництві, торгівлі тощо. Характерною ознакою стагнації є незначні темпи зростання виробництва (або їх повна відсутність), неприйняття економікою нововведень, науково-технічної революції тощо.

Найважливіші події

1964, 14 жовтня – усунуто від влади М. С. Хрущова. Першим Секретарем ЦК КПРС став Л. І. Брежнєв.

1965, 4 вересня – виступ В'ячеслава Чорновола, Івана Дзюби та Василя Стуса у кінотеатрі «Україна» на прем'єрі фільму Параджанова «Тіні забутих предків» з протестом проти арештів української інтелігенції

1967, 20 січня – випуск мільйонного трактору на Харківському тракторному заводі.

1968, 20 серпня – війська СРСР та країн Варшавського Пакту перетинають кордони Чехословаччини задля придушення Празького повстання.

1970, грудень – пуск в Києві першої в СРСР гідроакумуючої електростанції (ГАЕС).

1972, 19 травня – Першим Секретарем ЦК КПУ став лояльний до Москви В. В. Щербицький.

1974, 31 грудня – пуск найбільшої в світі доменної печі на Криворізькому металургійному заводі.

1976, 9 листопада – утворення Української Гельсінської Групи.

1977, 7 жовтня – ухвалення Верховною Радою СРСР нової Конституції СРСР.

1982, 10 листопада – новим головою КПРС став Ю. В. Андропов (1982–1984), при якому здійснено останню спробу вивести СРСР з кризи, навести лад у державі «зверху» шляхом підвищення дисципліни і посилення радянської законності.

Тестові завдання

1. Яка особливість економічного розвитку України 1970 – початку 1980-х років підтверджується поданими нижче даними?
«У республіці, на яку припадало 2,6% території СРСР, було побудовано майже 40% атомних енергоблоків, продукувалося близько 40% усієї радянської сталі, 34% вугілля, 51% чавуну.... частка промисловості, що працювала на споживчий ринок, становила 29%, тоді як у розвинутих країнах цей показник сягав 50–60% і більше».
 - а). посилення економічної самостійності
 - б). деформованість структури економіки
 - в). зростання конкурентоспроможності продукції
 - г). зниження матеріало- та енергомісткості виробництва
2. Кримська область увійшла до складу УРСР
 - а). 19 листопада 1953 р.
 - б). 27 червня 1954 р.
 - в). 13 липня 1964 р.
 - г). 19 лютого 1954 р.
3. Відомим композитором шістдесятником був
 - а). Ю. Мейтус
 - б). В. Кушнір
 - в). І. Драч
 - г). Є. Гуцало
4. Президентом київського клубу шістдесятників «Сучасник» був
 - а). В. Івасюк
 - б). Л. Танюк
 - в). І. Остафійчук
 - г). І. Драч
5. Українська Гельсінська група (УГГ) була створена у
 - а). 1982 р.
 - б). 1966 р.
 - в). 1976 р.
 - г). 1972 р.
6. Керівником ЦК КПУ в 1972 – 1989 рр. був
 - а). П. Шелест
 - б). В. Щербицький
 - в). Л. Каганович
 - г). Л. Брежнєв
7. Утворення Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод пов'язано з

- а). подіями «Празької весни».
 - б). інтервенцією радянських військ до Афганістану.
 - в). ухваленням ООН Загальної Декларації прав людини.
 - г). проведенням Наради з безпеки та співробітництва в Європі.
8. Що було однією з ознак дисидентського руху в Україні в другій половині 1960 – першій половині 1980-х років?
- а). Мирний, ненасильницький характер боротьби.
 - б). Поширення руху лише в західних областях України.
 - в). Домінування релігійної течії, її підтримка православною церквою.
 - г). Координація масових антиурядових акцій із московськими групами.
9. Через «самвидав» упродовж 1970 – початку 1980-х років розповсюджувалась інформація
- а). *«...про порушення свободи слова, судові і позасудові репресії в Україні, становище українських політв'язнів у тюрмах і таборах...»*
 - б). *«про проблеми та досягнення передової української радянської науки, її роль у піднесенні розвитку народного господарства республіки...»*
 - в). *«...про здобутки й перспективи радянської економіки, роль Комуністичної партії Радянського Союзу в покращенні добробуту радянських людей...»*
 - г). *«...про боротьбу народів за свою свободу, духовне та соціальне розкріпачення, роль СРСР у зміцненні миру у всьому світі...»*
10. Операція «Вісла» була проведена у
- а). 1945 р.
 - б). 1946 р.
 - в). 1947 р.
 - г). 1949 р.
11. Система заходів 40-50-х рр. ХХ ст., спрямована на відновлення ідеологічного контролю над суспільством
- а). колабораціонізм
 - б). «ждановщина»
 - в). «лисенківщина»
 - г). космополітизм
12. Головне завдання діяльності Української Гельсінської групи
- а). реалізація Україною конституційного права на вихід зі складу СРСР.
 - б). ліквідація монополії КПРС на владу та демократизація суспільного життя в Україні.
 - в). ознайомлення світового співтовариства з фактами порушення прав людини в Україні.
 - г). здійснення структурної перебудови економіки України на ринкових засадах.
13. Леонід Осика, Юрій Ілленко, Іван Миколайчук здійснили вагомий внесок у розвиток
- а). монументального мистецтва.

- б). театрального мистецтва.
- в). музичного мистецтва.
- г). кіномистецтва.

14. «Реабілітація» – це

- а). повернення після війни на батьківщину військовополонених, цивільних полонених, які були направлені на примусові роботи, біженців.
- б). насильницьке відчуження чи тимчасове вилучення державою для її потреб майна, продовольства громадян.
- в). виправдання, відновлення в правах неправильно звинувачених, засуджених осіб.
- г). створення умов для вільної діяльності політичних партій, громадських організацій.

Самостійна робота № 10.

Тема 10. Державотворчі процеси в незалежній Україні.

Мета вивчення: *набуття знань про особливості президентських та Парламентських виборчих кампаній в Україні; визначити основні досягнення української культури за часів незалежності.*

План

1. Президентські вибори в Україні.
2. Вибори до Верховної Ради України.
3. Розвиток української культури в умовах незалежності.

Література

- Бойко О.Д. Історія України. К., 2002.
- Гудзь В.В. Історія України. К., 2008.
- Історико-політичні уроки української державності / Ред. кол. Ю. І. Римаренко, В. Г. Кремень, О. М. Мироненко К.; Донецьк, 1998.
- Михайлов В.В. Історія та культура України: навчальний посібник для студентів неісторичних спеціальностей. Мелітополь: ФО-П Однорог Т.В., 2017. 412 с.
- Терещенко Ю., Курило В. Історія України. К., 1995.
- Україна в ХХ столітті (1900-2000): 3б. Документів і матеріалів / Упоряд.: А.Г. Слюсаренко, В.І. Гусев, В.Ю. Король. К., 2000.

Методичні рекомендації

Готуючи відповідь на *перше питання*, студентам необхідно показати зовнішні та внутрішні чинники, які зумовили появу на політичній карті світу нової незалежної держави – України. Студентам необхідно дати характеристику стартових можливостей республіки, показати їх позитивні та негативні аспекти.

При підготовці відповіді на *друге питання*, студентам варто звернути увагу на атрибутику державності: фіксування кордонів, визначення громадянства, затвердження національної символіки, запровадження власної грошової одиниці, формування трьох основних гілок влади тощо.

При розгляді *третього питання* студенти повинні звернути увагу на те, як відбувалася боротьба між різними політичними силами щодо прийняття Конституції України, дати стислу характеристику положень Основного Закону України.

Основні терміни і поняття

Державотворчий процес – процес становлення державності, формування державних органів влади, визначення їхніх функцій.

Демократія – політичний лад, за якого встановлене і здійснюється на практиці народовладдя; закріплені в законах свободи та рівноправність громадян.

Інавгурація – урочиста церемонія вступу на посаду глави держави. Процедура інавгурації передбачає публічне виголошення новим главою держави клятви та програмної промови.

Конституція – основний закон держави, який визначає державний та суспільний устрій, принципи й порядок утворення представницьких органів влади, виборчої системи, основних прав та обов'язків громадян. Конституція є основою всього законодавства.

Олігархія – режим, за якого політична, економічна влада належить невеликому колу найвпливовіших і найбагатших осіб.

Парламентаризм – система влади, при якій чітко розподілені й визначені функції законодавчих і виконавчих органів за умови верховенства парламенту. В умовах ускладнення структури суспільних зв'язків відбувається процес посилення повноважень виконавчої влади (президента, уряду).

Парламентська фракція – група депутатів парламенту – членів однієї або кількох, близьких за поглядами політичних партій, яка проводить у парламенті власну лінію.

Популізм – прагнення політиків отримати визнання громадської діяльності шляхом проголошення зрозумілих і очікуваних населенням аргументів і вимог, уникаючи при цьому непопулярних, жорстких, але необхідних для вирішення суспільних проблем заходів.

Правова держава – тип держави, в основі якої лежать верховенство закону, поділ влади (законодавча, виконавча, судова), правовий захист особи, юридична рівність громадянина і держави.

Приватизація – процес перетворення будь-якої форми власності на приватну, передача частини державної власності в будь-яку іншу

недержавну власність, перетворення державних підприємств та організацій на акціонерні, корпоративні, приватні тощо.

Сірий Клин, Сіра Україна – неофіційна назва регіону компактного проживання українців у Південно-Західному Сибіру та Північному Казахстані.

Тіньова економіка – кримінальна економіка, грошовий обіг у якій відбувається за межами державної фінансової системи.

Унітарна держава – форма державного устрою, яка ґрунтується на зверхності верховної влади єдиної держави над адміністративно-територіальними одиницями, на які вона поділена.

Толерантність - терпиме ставлення до інших, чужих думок, вірувань, політичних уподобань та позицій.

Найважливіші події

1990, 16 липня – Верховна Рада УРСР прийняла Декларацію про державний суверенітет України, якою проголосила верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх відносинах.

1991, 1 грудня - Загальнонародний референдум на підтримку Акту незалежності України. Обрання Л. Кравчука Президентом України

1993, 2 липня – схвалення Верховною Радою України «Основних напрямків зовнішньої політики України».

1994, липень – обрання Л.Кучми Президентом України.

1996, 28 червня – прийняття Конституції України.

1996, 2 вересня – впровадження національної валюти - гривні.

1997, 9 липня – підписання Україною хартії щодо особливого партнерства з НАТО.

1999, листопад – президентські вибори. Перемога Л.Кучми.

2004, жовтень-грудень - вибори Президента України. За результатами виборів ним став В.Ющенко.

Тестові завдання

1. Декларація про державний суверенітет України була прийнята
 - а). 16 липня 1991 р.
 - б). 16 липня 1990 р.
 - в). 24 серпня 1990 р.
 - г). 28 червня 1996 р.
2. Першим Президентом незалежної України став?
 - а) П. Порошенко
 - б) В. Янукович
 - в) Л. Кучма
 - г) Л. Кравчук
3. Першим космонавтом незалежної України став?
 - а) Ю. Гагарін

- б) П. Попович
 - в) Л. Каденюк
 - г) О. Антонов
4. Позначте гасло щодо змін у політичній сфері, яке 1986 р. висунув М.С. Горбачов?
- а) «Хліба і видовищ»
 - б) «Соціалізм і справедливість»
 - в) «Реформи і порядок»
 - г) «Демократія і гласність»
5. Дата Чорнобильської катастрофи?
- а) 19 квітня 1985 року
 - б) 26 квітня 1986 року
 - в) 5 червня 1987 року
 - г) 2 березня 1988 року
6. За незалежність України 1 грудня 1991 року проголосувало?
- а) більше 70 %
 - б) більше 80 %
 - в) більше 90 %
 - г) більше 60 %
7. Нова національна валюта України – гривня була запроваджена?
- а) 2000 р.
 - б) 1991 р.
 - в) 1996 р.
 - г) 1998 р.
8. Україна є членом міжнародної організації
- а). ЄС б). АСЄАН в). ВООЗ г). ОАЄ
9. Радикальна течія Народного Руху України представлена
- а). Д. Павличко б). В.Стус в). В. Чорновіл г). І. Драч
10. Перший Уряд незалежної України очолив
- а). І. Плющ б). В. Лазаренко в). В. Фокін г). Л. Кравчук
11. Створення Співдружності Незалежних Держав пов'язане з іменами
- а). Л. Кравчука, С. Шушкевича, Б. Єльцина.
 - б). Л. Кучми, Б. Єльцина, О. Лукашенка.
 - в). М. Горбачова, Б. Єльцина, Н. Назарбаєва.
 - г). Л. Кравчука, Н. Назарбаєва, С. Шушкевича.
12. Проведення Народним Рухом України акції «Українська хвиля» (1990 р.) – утворення «живого ланцюга» від Львова до Києва присвячувалося
- а). роковинам бою під Крутами.
 - б). проголошенню Акта злуки УНР і ЗУНР.

- в). проголошенню Української Народної Республіки.
 г). проголошенню незалежності Української Народної Республіки.
13. Третім Президентом незалежної України став?
 а). Л. Кучма
 б). В. Янукович
 в). В. Зеленський
 г). В. Ющенко
14. Орган законодавчої влади України
 а). Кабінет міністрів
 б). Верховна Рада
 в). Конституційний Суд
 г). Верховний Суд

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
67-74	D	задовільно	
60-66	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. К., 1991
2. Баран Володимир. Україна: новітня історія (1945-1991). Львів, 2003.
3. Баран В. Україна після Сталіна: нарис історії 1953-1985 рр. Львів, 1992.
4. Білоусько О. Україна давня: євразійський цивілізаційний контекст. Карти, таблиці, ілюстрації. К., 2002.
5. Борисенко В. Курс української історії. К., 1997.
6. Брайчевський М. Вступ до історичної науки. Навч. посібник. К., 1995.
7. Винокур О., Трубчанінов С. Давня і середньовічна історія України. К., 1996.
8. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX-XX ст. К., 1996.
9. Грушевський М. Історія України-Русі. В II т. 12 кн. К., 1991-1997.
10. Дробот І.І., Кучер В.І., Слюсаренко А.Г., Чернега П.М. Український народ у Другій світовій війні. К., 1998.
11. Ісаєвич Я. Україна давня і нова. Народ, релігія, культура. Львів, 1996.
12. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник /В.М.Литвин, В.І.Гусєв, А.Г.Слюсаренко та ін. К., 2002.
13. Касьянов Г., Даниленко В. Сталінізм і українська інтелігенція (20-30-ті роки). К., 1991.
14. Кравчук Л. Останні дні імперії. Перші роки надії. К., 1994.
15. Кремень В.Г., Табачник Д.В., Ткаченко В.М. Україна: альтернативи поступу. Критика історичного досвіду. К., 1996.
16. Крисаченко В.С. Історія Криму: Кримське ханство: Навч. посібник. К., 2000.
17. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. Львів, 1995.
18. Литвин В. Політична арена України: дійові особи і виконавці. К., 1994.
19. Малий словник історії України. К., 1997.
20. Нагаєвський І. Історія української держави XX ст. К., 1994.
21. Нариси з історії української держави XX ст. К., 1994.
22. Нариси з історії України: новий погляд з найдавніших часів до кінця XVIII ст. К., 1996.
23. Національні відносини в Україні у XX ст. Зб. док. і матеріалів. К., 1994.
24. Наливайко Д. Козацька християнська республіка. Запорізька Січ у західноєвропейських літературних пам'ятках. К., 1992.
25. Реєнт О. Українська революція. К., 1996.
26. Рибалка І. Історія України. Ч. 1. Від найдавніших часів до кінця XVIII ст. Харків, 1995.

- 27.Сергійчук В. Національна символіка України. К., 1992.
- 28.Семчишин М. Тисяча років української культури. Історичний огляд культурного процесу. К., 1993.
- 29.Терещенко Ю., Курило В. Історія України. Навч. посібник. Кн. 1. К., 1995.
- 30.Толочко П. Київська Русь. К., 1996.
- 31.Українська минувшина. Ілюстрований енциклопедичний довідник. К., 1993.
- 32.Українська народність. Нариси соціально-економічної і етнополітичної історії. К., 1990.
- 33.Ульяновський В., Крижанівський О., Плохій С. Історія церкви та релігійної думки в Україні. У 3-х кн. К., 1994. Кн. 1, 2, 3.
- 34.Чмихов М.О., Кравченко Н.М., Черняков І.Т. Археологія та стародавня історія України. К., 1992.
- 35.Чорнобильська трагедія. Документи і матеріали. К., 1996.
- 36.Яворницький Д. Історія запорозьких козаків. К., 1999.
- 37.Яковенко Н. Нариси історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. К., 1997.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. <http://chitalka.info/> Студентська електронна бібліотека МАУП «Читалка». Безкоштовні електронні підручники он-лайн серії «Гуманітарні науки». Містить електронні книги з історії України, історії новітньої України (1991-2001)
2. <http://history.kiev.ua/> Сайт «Історія України» пропонує повнотекстові версії книг.
3. <http://www.history.org.ua/> Інститут історії України НАН України надає вільний доступ до повнотекстової версії Енциклопедії історії України, електронних публікацій документів і пам'яток, зокрема архівів Голодомору в Україні 1932–1933, ОУН і УПА.
4. <http://historical-club.org.ua/> Сайт «Всеукраїнський історичний портал» засновано 2011року групою студентів історичних факультетів. Сайт представляє онлайн-ресурси на різні історичні теми. Ресурси з історії України розподілені за окремими періодами у хронологічній послідовності.
5. <http://www.ukrhistory.narod.ru> Сайт «Українська історична бібліотека» (UKRAINIAN HISTORICAL LIBRARY) намагається спростувати міфи,

існуючі в українській історії та пропонує: повнотекстові версії історичних документів, наукових статей, монографій з фонду бібліотеки.

6. <http://pidruchniki.ws/> Перша українська електронна бібліотека підручників – це найбільший ресурс українських навчальних посібників. Бібліотека пропонує у вільному доступі колекцію е-видань з історії України
7. <http://www.nbuv.gov.ua/> бібліотека ім. В.Вернадського
8. <http://lib-gw.univ.kiev.ua/> бібліотека ім. Максимовича КНУ ім. Т.Шевченка
9. <http://www.inst-ukr.lviv.ua/> Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича
<http://litopys.org.ua> проект електронної бібліотеки давньої української літератури. Бібліотека є добіркою електронних книг і текстів.

Навчальне видання

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр»

заочної форми навчання

за спеціальністю 193 «Геодезія та землеустрій»